

11. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Х.: Прапор, 2004. – 640 с.
12. Савишинский С. И. Работа писаниста над техникой / С. И. Савишинский. – Л.: Изд. «Музыка», 1968. – 107 с.
13. Сеченов И. М. Избранные произведения. Философия и психология / Иван Михайлович Сеченов. – М.: Изд. АН СССР, 1952. – Том 1. – 771 с.
14. Станиславский К. С. Работа актера над собой. Дневник ученика. / К. С. Станиславский – М.: Изд. «Художественная литература», 1933. – 575 с.
15. Цытин Г. М. Музыкально-исполнительское искусство: Теория и практика / Г. М. Цытин. – СПб.: Алетейя, 2001. – 318 с.
16. Штейнгаузен Ф. Техника игры на фортепиано / Ф. Штейнгаузен. – М.: Изд. «Музыкальный сектор», 1926. – 90 с.

Дмитренко В. В.
Криворізький державний
педагогічний університет

УМІЛЕ ВИКОРИСТАННЯ РІЗНИХ ГРАФІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ – НЕОБХІДНА УМОВА ДЛЯ ОВОЛОДІННЯ МИСТЕЦТВОМ НАЧЕРКУ

Анотація: Лінія й пляма – головні елементи графічної мови й виразні засоби начерку й замальовки. У статті розглянуте питання широкого використання технічних можливостей різних графічних матеріалів для рішення творчих і навчальних завдань. Вплив уміння використати різні матеріали в роботі з начерками й замальовками на розвиток образного мислення, розумових здібностей, спостережливості студентів.

Ключові слова: лінія, тональна пляма, графічні матеріали.

Аннотация: Линия и пятно – главные элементы графического языка и выразительные средства наброска и зарисовки. В статье рассмотрен вопрос широкого использования технических возможностей различных графических материалов для решения творческих и учебных задач. Влияние умения использовать различные материалы в работе с набросками и зарисовками на развитие образного мышления, умственных способностей, наблюдательности студентов.

Ключевые слова: линия, тональное пятно, графические материалы.

Annotation: Line and spot – a main graphic language elements and expressive facilities of the sketch and sketching. In article is considered question of the broad use the technical possibilities different graphic material for decision creative and scholastic problems. The Influence of the skill to use the different material in work with sketch and sketching on development of the figurative thinking, mental abilities, keenness of observation student.

Keywords: line, tone spot, graphic material.

Постановка проблеми. Яскравіше всього своєрідність мистецтва малюнка проявляється в начерках і замальовках. Начерки допомагають розвинути спостережливість, уміння гостро й точно схоплювати саме головне в натурі й відкидати другорядне, несуттєве. Робота з начерками сприяє розвитку образного мислення й розумових здібностей, студентів. У той же час, працюючи над начерками й замальовками, студенти мало застосовують різні художні матеріали, невміло використовують їхні технічні можливості. Внаслідок цього якість виконуваних начерків буває незадовільною, що залишається відкритим питання ознайомлення студентів з технічними можливостями й способами використанням графічних матеріалів й інструментів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед публікацій останнього часу, які мають відношення до даних питань можна виділити: Додсона

Б., Кузіна В.С., Лі Н.Г., Лушнікова Б.В., Перцова В.В. і деяких інших дослідників. У цих роботах проводяться дослідження з використання начерків під час навчальної й художньої образотворчої діяльності, але приділяється мало уваги художнім матеріалам і їхнім технічним можливостям у роботі з начерками замальовками.

Формулювання цілей статті. На сьогоднішній день проблема оволодіння студентами художньо-графічного факультету вміннями й навичками широкого використання різних художніх матеріалів при роботі з начерками й замальовками розглянута в недостатньому обсязі, і відповідно не відпрацьована методика навчання з цього питання. Ціллю статті є ознайомлення з різними матеріалами їхніми властивостями й можливостями використання в начерках і замальовках.

Результати дослідження. Вибір виду начерку залежить від завдань, що стоять перед малювальником, а також його досвіду в роботі з тим або іншим графічним матеріалом. Начерки необхідно виконувати різними графічними матеріалами й не боятися експериментів. Це дозволяє відчувати різницю між ними й одночасно додати начеркам розмаїтість і характерну виразність. Так, сталеве перо з рідиною залишає чіткі лінії й штрихи, так само як гостро відточений олівець середньої твердості. Сангіна, вугілля, соус дозволяють краще виявляти об'єм тоном і передавати цілісність форми предмета. Не менш важливим компонентом є папір. Варто уважно поставитися до його якості (фактури, щільності й тону) [7, с. 420].

На практиці, у роботі з начерками і замальовками, звичайно, перше місце належить олівцю, як найбільш зручному матеріалу.

Варто мати на увазі, що поверхні паперового аркуша належить активна роль у створенні графічного образу. На відміну від полотна, що повністю заховане під ґрунтом і шарами фарби, у малюнку завжди просвічує поверхня паперу. Тому в малюнку велике значення має розташування ліній і плям, їхнє сполучення між собою й поверхнею паперу.

Якість паперу залежить від сировини та проклейки. Проклейка визначає міцність паперу. Велике значення має й текстура, тобто зернистість паперу. Розрізняють дрібнозернистий, середньозернистий і грубозернистий папір. Дрібнозернистий і середньозернистий підходить для будь-якої техніки малюнка, у той час як грубозернистий призначений в основному для тонового відмивання й акварелі. Папір може бути тонованим у різні відтінки для роботи вугіллям, білою й кольоровою крейдою, сухою й жирною пастеллю, кольоровими олівцями.

Існує два основних види зображення, що різко відрізняються по своїх виразних можливостях. Це лінійно-конструктивний малюнок, у якому об'ємна форма будується в основному лініями при незначній підтримці тону, і тонально-мальовниче рішення форми, у якому форма передається за допомогою світлотіні й локальних тонів.

У першому випадку головним і первісним елементом графічної мови є лінія. Вона зображує загальні обриси, створює ілюзію пластичної форми. Також лінія може виконувати декоративні функції. По своїм зображувальним можливостям лінійний малюнок найбільш умовний.

У другому випадку найважливіший елемент виразних засобів графіки — це пляма. Її можна одержати при роботі пензлем «мокрими» техніками: аквареллю, тушшю, сепією тощо. Але за допомогою розтушовки її можна одержати й в «сухих» техніках, таких як олівець, вугілля, сангіна, біла й кольорова крейда, соус. Плямою можна узагальнити форми предметів, передати тінь.

Тонову пляму дають і часті паралельні штрихи, за допомогою яких передають всі тональні відносини в малюнку, а крім того, виявляють фактуру й матеріал. За своїм характером штрихи відрізняються великою розмаїтістю: вони можуть бути тонкими, товстими, прямими, дугоподібними, пересіченими, з різним натиском на всьому своєму протязі тощо.

Тонально-мальовничий малюнок у більшому ступені пов'язаний з безпосереднім емоційним сприйняттям природи.

Графітний олівець, який найбільш часто використовується для малювання, складається із суміші графіту із глиною в дерев'яній (кедровій) оболонці. Існують олівці різної твердості, що дають різний по жирності штрих. Для малювання в основному використовуються м'які олівці.

Залежно від завдань олівці наточуються гостро (у вигляді голки), тупо, пласко (лопаточкою). Треба увесь час керуватися правилом, що різні об'єкти малювання й різні завдання в кожному конкретному випадку вимагають і різного способу проведення ліній.

Під час малювання слід тримати олівець на значній відстані від заточеного кінчика двома пальцями — вказівним і великим, опираючись при цьому на аркуш паперу мізинцем. При більшій детальному відпрацьовуванні начерку, звичайно, тримають олівець трьома пальцями. Не слід починаючи начерк, а також закінчувати його, тримаючи олівець трьома пальцями. При такому способі малювання, ребро долоні бруднить малюнок. Тримаючи олівець двома пальцями, і опираючись на аркуш паперу мізинцем, можна зберігати чистоту паперу, а також проводити довгі, легкі, з різним натиском лінії й штрихи [6, с.101].

Гумка — незамінна приналежність малювальника, але користуватися нею треба дуже обережно й не занадто захоплюватися, інакше можна пошкодити поверхню паперу. Гумки діляться на два основних типи; тверді (пластикові й каучукові) і м'які, слухняні, як пластилін, які можуть здобувати будь-яку форму. Однак роль гумки не можна зводити тільки до видавлення якого-небудь елемента або його виправлення. Її можна використовувати й в інших цілях, наприклад, для висвітлення тієї або іншої ділянки.

Ще одним інструментом малювальника є паперові розтушовки із загостреними кінцями. Застосування паперових розтушовок дозволяє одер-

жати найніжніші переходи тону, при цьому штрихи нанесені олівцем або вугіллям, втрачають свою чіткість. Звичайно, працюють одночасно двома-трьома розтушовками різної товщини; при цьому кожен кінець служить для розтушовування ділянок однієї інтенсивності. Втім часто художники прагнуть користуватися пальцями або долонею

Вугілля ідеально підходить для натурних замальовок, а також для підготовчих начерків. Вугілля продається у вигляді паличок. Існує три види вугілля: м'яке, середнє й тверде. Одним з різновидів вугілля для малювання є пресоване вугілля, деревне або синтетичне, до якого додають рослинний клей, а іноді й глину для додання тону більшої інтенсивності. При роботі над великими поверхнями також використовують вугільний порошок.

Різновидом вугілля є вугільні олівці, що мають певні номери залежно від м'якості. Їх можна вживати в комбінації з вугіллям, що дає можливість більш детально відпрацьовувати начерк.

Треба відзначити, що пресоване вугілля значно масніше й чорніше деревного. Вугільний олівець або синтетична вугільна паличка міцніші за просте вугілля й володіють більшою покривною здатністю.

Вугілля не рекомендується для робіт, що вимагають особливої чіткості ліній й ретельного пророблення деталей, зате воно незамінне для моделювання шляхом зіставлення плям різної інтенсивності. Вугілля дозволяє працювати в самій широкій тональній гамі. Воно дозволяє проводити й ледве помітні, і дуже густі, чорні, гранично насичені лінії різної товщини.

Під час роботи кінець вугільної палички швидко тупиться, проте, нею можна проводити досить тонкі лінії, якщо заточити її у вигляді лопатки й працювати ребром. При роботі всією площиною лопатки виходить жирна лінія того або іншого ступеня насиченості. Тримаючи вугільну паличку плазом, можна одержати широку, жирну лінію, що дуже зручно для тональних плям або тонових градацій.

Вугілля погано втримується папером, його дуже легко можна зняти м'якушкою білого хліба, гумкою, клячкою, тампоном з вати або навіть просто чистою м'якою ганчіркою.

Широко використовується в роботі з вугіллям розтушовка. Щоб зробити розтушовку, треба взяти аркуш промокального паперу у вигляді трикутника, а потім, обмазавши його клеєм, згорнути трубочкою. Згортати потрібно, починаючи із широкій сторони трикутника, так щоб вийшла паличка із загостреним кінцем. Розтушовку опускають кінцем у вугільний пил і тримаючи як олівець, починають начерк, а далі, якщо потрібно, покладаючи плазом розтушовкою зтирають ділянки тіні [6, с.103].

Щоб зберегти малюнок вугіллям, по закінченні роботи його обов'язково треба закріпити. Закріплювач утворить на поверхні малюнка тонку плівку, що буде міцно втримувати вугілля на папері.

Для вугілля беруть шорсткий папір, гладкий папір уживати не можна, на ньому вугілля погано закріплюється, обсипається.

Крейда – це вапняк, з'єднаний з водою й зв'язувальними речовинами, буває у вигляді циліндричних і квадратних паличок. Крейда може бути білою й кольоровою. Кольорова крейда складається із чистого пігменту (у випадку основних кольорів) або з барвника, змішаного з білою крейдою й зв'язувальними речовинами – для проміжних тонів.

Слово «сангіна» походить від французького «sang» – «кров», що пов'язане з її червоно-коричневими кольорами. Вона складається з порошку окису заліза, крейди й зв'язувальної речовини. Сангіна має вигляд коричневих або рудо-червоних паличок. Показні ознаки сангіни – велика м'якість, легкість розмазування по паперу.

Цей матеріал дуже зручний для начерків і замальовок. Шматком сангіни широко прокладають тіні, після чого гострим ребром позначаються межі освітлених ділянок і найважливіших деталей. Потім широкою гумкою, розтирають сангіну рівномірно по поверхні аркуша паперу, проробляють малюнок. Світлі ділянки можна протирати м'якушкою розім'ятого білого хліба. Також, сангіною можна користуватися як звичайним графітним олівцем.

Цікаві колірні рішення дає сполучення сангіни й темної сепії. Найбільше багатство колориту досягається при роботі сангіною й темною сепією або вугіллям на кольоровому папері, особливо, якщо окремі місця виділити білою крейдою.

Начерки та замальовки можна виконувати соусом. Це жирний і м'який матеріал, у вигляді паличок загорнутих в фольгу. Соусом можна працювати сухим і мокрим способом. При мокрому способі соус у тарілочці наливається мокрим пензлем. Можна наносити пензлем один шар соусу на іншій.

Якщо потрібно, після просушки начерку можна застосовувати розтушовку або вату. Освітлені ділянки начерку можна проробити гумкою. Мокрий соус не закріплюють; тому що він і сам досить міцний.

Для виконання начерків можна використати пастель. Вона по своїх технічних можливостях схожа на сангіну, хоча й м'якша за неї.

Туш, як чорна, так і кольорова, буває твердою (у плитках) і рідкою. Тверда туш розводиться водою. Туш порівняно швидко засихає, має густі чорні кольори, щільно пристає до поверхні аркуша й добре стікає з пера або пензля.

При роботі тушшю частіше користуються металевими перами, вставленими в дерев'яну ручку. З давніх часів застосовували очеретяне й гусяче пір'я. Кінець очерету або гусячого пера обрізають навкоси й розщеплюють, надаючи йому вид звичайного металевого пера. Вмочивши таке перо в туш і провівши їм по паперу, можна одержати зовсім особливі сірі тони. З пензлів для роботи тушшю найбільше підходять колонкові пензлі. Можна користуватися й звичайними м'якими акварельними пензлями. Колонковим пензлем можна працювати й без додавання води в туш. Для роботи в техніці сухого пензля краще брати твердого щетинного пензля.

Працюючи над перовим малюнком треба мати на увазі, що штрихи й лінії, які наносяться пером, завжди повинні мати значну визначеність, а це змушує малювальника бути дуже уважним і зосередженим. Крім того, туш — незмивний матеріал, що виключає які-небудь виправлення. Кінці сталевих пер при необхідності можна спилювати або сточувати для одержання бажаної форми й розміру.

Привабливим інструментом є авторучка, насамперед тим, що малювальнику не треба носити із собою чорнило. Авторучка має сталеве перо, але воно, на жаль, нееластичне й дає одноманітні лінії.

Широко застосовується для начерків й однотонна акварель. Однотонна акварель дозволяє виконати й чисто тонові начерки, і начерки одними лініями. Для роботи аквареллю рекомендується брати папір кращої якості, на якому можна неодноразово змивати.

Кольорові олівці незамінні для швидких начерків і замальовок у кольорі. Грифель кольорового олівця, що складає із замішаного на воску й лаку барвного пігменту, укладений у дерев'яну оболонку.

Працюючи олівцями, домагаються потрібних кольорів поступово, просуваючись від світлого до темного. Змішування фарб відбувається за рахунок накладення прозорих шарів різних кольорів один на іншій. Можна одержати всі кольори спектра, за допомогою трьох олівців первинних кольорів. Можна, звичайно, обійтися й без цього, використовуючи готові кольори, що входять до складу наборів.

Попередній малюнок необхідно виконувати кольоровим олівцем. Ніколи не використовуйте графітний олівець, він забруднить малюнок.

* Останнім часом усе ширше застосовуються фломастери. Вони являють собою ручку з резервуаром, наповнену спеціальним чорнилом, яке по мережі капілярів подається на стержень, виготовлений з пористого матеріалу. Властивість чорнила: миттєво висихати — має особливо велике значення при швидкому малюванні.

Фломастери бувають трьох видів: товсті — для покриття великих поверхонь, середні — для промальовування деталей, тонкі — для контурів і лінійного малюнка.

Чорнила фломастерів прозорі, завдяки чому при накладенні одного кольору на іншій можна одержати третій. Фломастерами малюють від світлого до темного. Через прозорість фарби, як і в акварелі, наносити світлий тон на більш темний неможливо. При послідовному нанесенні декількох шарів фарби одного кольорів тон стає темнішим.

Хоча фломастер і дозволяє робити натиск, бажано все-таки мати кілька видів фломастерів з різними по розміру стержнями.

Висновки. Особливістю роботи над начерками й замальовками є мінімалізм засобів, що використовує художник. Це невелика кількість відтінків, у більшості випадків чорно-білі кольори. У графічному творі сприймається не тільки саме зображення, але одночасно й художні засоби, що

його створюють: лінії, пгтрихи й плями на поверхні основи. А аркуш паперу, що завжди приймає участь в створенні образу, засвідчує під малюнком, що зображення створене на двомірній площині. Тому визначальним фактором для успішного виконання начерків та замальовок є вміння студента дотримуватися балансу між площиною аркуша й обсягом зображення, вміння дбайливо ставитися до поверхні основи.

Перспективи подальших досліджень. Проблема навчання студентів умінню вміло й широко використовувати графічні матеріали залишається актуальною й вимагає подальшого розгляду. Одним зі шляхів подальшої роботи може бути продовження вивчення даної теми з розробкою наочного ілюстративного матеріалу.

Список використаних джерел

1. Барц А. О. Рисунок в средней художественной школе. / Александр Осипович Барц – М.: Изд-во Академии Художеств СССР, 1963.
2. Беда Г. В. Основы изобразительной грамоты. / Георгий Васильевич Беда. – М., Просвещение, 1981. – 239 с.; ил.
3. Дворник Ю. В. Методичні рекомендації з ведення занять начерком для студентів 1–4 курсів / Ю. В. Дворник. – Львів.: ЛДПЦДМ, 1993.
4. Додсан Б. Ключи к искусству рисунка / (пер. с англ.). – Мн.: ООО «Попурри», 2000. – 224 с.; ил.
5. Кириченко М. А. Основы образотворческой грамоты: [навч. посіб.] / М. А. Кириченко, І. М. Кириченко. – К.: Вища шк., 2002. – 190 с.
6. Кузин В. С. Рисунок. Нариски и зарисовки: [учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В. С. Кузин. – М., Издательский центр «Академия», 2004. – 232 с.
7. Ли Н. Рисунок. Основы учебного академического рисунка / Николай Ли. – М.: Эксмо, 2006. – 480 с.
8. Лушников Б. В. Рисунок. Изобразительно-выразительные средства: [учеб. пос.] / Б. В. Лушников, В. В. Перцов. – М.: Владос, 2006. – 240 с.
9. Маслов Н. Я. Пленэр: практика по изобразительному искусству / Н. Я. Маслов – М.: Просвещение, 1984. – 112 с.; ил.
10. Медведев Л. Г. Формирование графического художественного образа на занятиях по рисунку / Л. Г. Медведев. – М.: Просвещение, 1986. – 159 с.; ил.
11. Основы рисования / [под ред. Г. Альберта, Р. Вульф]; [пер. с англ.]. – Мн.: ООО «Попурри», 2001. – 128 с.; ил.
12. Ростовцев Н. Н. Академический рисунок / Николай Николаевич Ростовцев. – М.: Просвещение, 1973. – 303 с.; ил.
13. Симонде Дж. Вы можете делать наброски / Дж. Симонде; [пер. с англ.]. – М.: ООО «Издательство Астрель», 2002. – 96 с.; ил.
14. Учебный рисунок / [под ред. В. А. Королева]. – М.: Изобраз. искусство, 1981. – 223 с.
15. Шорохов Е. В. Композиция / Евгений Васильевич Шорохов. – М.: Просвещение, 1986. – 207 с.

Ейвас Л.Ф.

Криворізький державний педагогічний університет

“ОСНОВЫ ЕТНОДИЗАЙНУ” В СТРУКТУРЕ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ 6.020200. ДИЗАЙН

Анотація. У статті розкривається зміст і цілі програми навчального курсу “Основи етнодизайну” для студентів спеціальності 6.020200. Дизайн мистецького факультету педагогічного університету.

Ключові слова: організація навчального процесу, етнодизайн, кредитно-модульна система навчання, етичні прототипи прикладної творчості.